

LISAKOLI YA MOLONGO'YA MAKOKI YA MOTO

MALOA YA YAMBO

Na botáláká 'te kondima limemya ya bato nyońso ya molongo'mpe makoki ma bangó óyo ezalí ndéngé mo'ko'mpe bakoki kopímela moto te'ezalí ntína ya bonso'mi, bosémbo mpé kímýá káti ya molongo'. Na botáláká 'te komona mpamba mpé kobóya kotósa esengeli ya moto ebátelama na bokonzi ya bosémbo mpo'te, na sima yangó, moto ákóma na botomboki esóngó na minyokoli te,

Na botáláká 'te esengéli koléndisa boyókani na káti ya bikólo,

Na botáláká 'te na káti ya Mokandá ya Mibéko ya Lisangá ya Bikólo ya Molongo', bato ya molongo'bayébisi lisúsu loléngé bandimí maloki ya ntína ya moto, limemya mpé lokúmú ya moto, bokokani ya makoki ya básí mpé babáli mpé na botáláká 'te bangó bayébisi 'te bazwí mokáno ya kobongisa ezaléli ya moto mpé kosála 'te moto azwa bompi malámu mpenzá na káti ya bonso'mi ya moneéne mpenzá,

Na botáláká 'te kozala bato nyońso na makanisi ndéngé mo'ko'mpo'na makoki mpé bonso'mi yangó, ezalí na ntína moneéne mpo'te óyo bakáni elóna,

Likita moneéne ezalí koyébisa Lisakoli ya molongo'óyo ya makoki ya moto lokóla elo'ko óyo bato mpé bikólo nyońso balingí bazwa, mpo'te bato mpé mangómbá nyońso, na bobátelaka ntángo nyońso Lisakoli yangó na motéma, basála makási na botéyi mpé bokólisi bwányá, mpo'te makoki mpé bonso'mi yangó etósama mpé basála 'te bandima mpé basáléli yangó na bosolo'mpenzá na molongo'mobimba, ezala na káti ya bato ya Bikólo ya Lisangá bangó mo'ko'tó na káti ya ekólo mpé molongo'mobimba.

ETÉNI YAMBO (1)

Bato nyońso na mbótama bazalí nso'mi mpé bakókáni na limemya mpé makoki. Bazalí na mayele mpé basengéli kovánda na bondeko o káti na bangó.

ETÉNI YA 2

Moto nyońso azalí na makoki mpé bonso'mi nyońso óyo elimbólámí na káti ya Lisakoli óyo, bokeseni atá moke'te, na mambí matáli lomposo ya nzoto, bomwási tó bobáli, lokóta, lingómba ya nzámbe, makanisi ya politiki tó ya ndéngé mosúsu, ekólo tó lingómba ya bato, bokulaka, mbótama tó makambo mosúsu.

Epái mosúsu, na botálaka elo'ko ya moto, epikísámí kosála bokeseni na mambí matáli mibéko ya politiki, mibéko ya bosámbisi tó ya boyókani na mikili mosúsu, ezala ekólo tó mabelé ya nso'mi tó óyo eyángélémáni na baúta, tó óyo ezwí bonso'mi ya síkísíkí te.

ETÉNI YA 3

Moto nyońso azalí na likoki ya kozala na bompi, na kozala nso'mi mpé kozala motéma nsei na bomoto na yé.

ETÉNI YA 4

Moto atá moke'te'asengéli kozala moumbu; boumbu mpé bote'ki baumbu epikísámí na ndéngé nyońso.

ETÉNI YA 5

Moto atá moke'te'asengéli konyokama mpé kosalelama makambo ya bonyama mpé óyo ezanga bomoto na lokúmú.

ETÉNI YA 6

Moto nyońso azalí na likoki 'te bayéba makoki na yé bipái nyońso.

ETÉNI YA 7

Bato nyońso bakókáni libosó ya mobéko mpé bazalí na likoki ya kobátelama na mobéko sé ndéngé mo'ko'. Báńso bazalí na likoki ya kobátelama sé ndéngé mo'ko'esóngó na bikelá nyońso ya bokesenisi elongobani te'na Lisakoli óyo mpé esóngó na bikelá nyońso óyo ekobota bokesenisi yangó.

ETÉNI YA 8

Moto nyońso azalí na likoki ya koluka lisálisi ya nso'lo'mpenzá na libosó ya mangómbá ya bosámbisi ya ekólo óyo ezalí na bwányá esóngó na bikelá óyo ekotángola maloki ya ntína endimámí na mibéko mpo'na yé.

ETÉNI YA 9

Moto mo'ko'te'akoki kokangama tó kobengisama ntína te.

ETÉNI YA 10

Moto nyońso azalí na likoki 'te likambo na yé lokóla ya bato nyońso, esámbisama na bosémbo mpé na miso ya bato nyońso na esámbiselo ya nso'mi mpé ya epái mo'ko'te, óyo ekozwa mikáno engebeéne'na makoki mpé maseńginyá yé tó engebeéne'na bosolo'ya likambo yé afúndámí.

ETÉNI YA 11

Moto nyońso óyo afúndámí na likambo azalí naino mabo'ko mpe'mbe'téé ntángo bakotatola engebeéne'na mobéko, mabé yé asálí, na libánza óyo ekosalama na miso ya bato nyońso, epái wápi máńso esengéli kosalama mpo'te mofúndami azwa na yé.

Moto atá mo'ko'te'asengéli kozwa etumbu mpo'na makambo tó botíki óyo, ntángo esálámákí, ezalákí naino mbéba te, engebeéne'na mibéko ya ekólo tó ya molongo'. Soo loléngé yangó, bakoki te'kopeśa moto etumbu koleka óyo ezalaka kopeśama na ntángo likambo esálámákí.

ETÉNI YA 12

Moto atá mo'ko'te'akoki kokofa mpamba na makambo etáli ezaleli, libótá, ndáko mpé mikandá ya nganda tó mpé kobébisa lokúmú na yé. Moto nyońso azalí na likoki ya kobátelama na mobéko esóngó na bikofa-kofa yangó.

ETÉNI YA 13

Moto nyońso azalí na makoki ya kotámbola ndéngé alingí mpé kopona esíká ya kovánda káti ya ekólo.

Moto nyońso azalí na makoki ya kotíka ekólo nyońso atá ya yé mo'ko'mpo'na kokenda na ekólo mosúsu; yé akoki mpé kozóna na ekólo na yé.

ETÉNI YA 14

Na libosó ya monyokoli, moto nyońso azalí na likoki ya koluka mpé kozwa esíká ya kobómba nzoto na bikólo mosúsu.

Likoki yangó likopeśama te'na moto afúndámí na likambo ya makási tó na bikelá óyo elongobani te'na mibéko ya Lisangá ya Bikólo ya Molongo'.

ETÉNI YA 15

Moto nyońso azalí na likoki ya koyébana mosí-ekólo.

Bakoki te'kopímela moto likoki ya kozala mosí-ekólo tó ya kokóma moto ya ekólo mosúsu.

ETÉNI YA 16

Soki mobú ya kobálana ekoki, mobali mpé mwási bakoki kokwélana mpé kotóna libóta mpé masímbisi ezala te'na makambo etáli lomposo, ekólo tó lingómba ya nzámbe. Bangó bazalí na makoki sé ndéngé mo'ko'na makambo etáli makwéla, ezala ntángo ya makwéla tó ntángo ya bokabwani.

Libála ekoki kosalama sé soki mwási na mobali bangó méi bandimi na motéma mo'ko'.

Libála ezalí longóm̐ba ya ntína mpɔ́ˊna bato mpé ezalí na likokí ya kobátelama na bato mpé Lɛfa.

ETÉNI YA 17

Moto nyońso azala yé mɔ́kɔ́ˊtò na káti ya lisangá, azalí na likokí ya mokóló-ekólo.

Bakokí atá mokeˊteˊkopimela tò kobɔ́ɔla moto elɔ́kɔ na yé sɔ́kí ntína ezalí teˊ.

ETÉNI YA 18

Moto nyońso azalí na likokí, ya kozala na makanisi na yé, mayeɛ na yé ya motéma mpé lingóm̐ba na yé ya nzámbe; likokí yangó ekopeśa yé ndingisa ya kopɔna lingóm̐ba ya nzámbe tò kobóngola makanisi na yé, yé mɔ́kɔ́ˊtò elongo na baníngá, ezala na m̐so ya bato ya m̐i; na botéyi, na bikelá, na bokúmis̐i nzámbe mpé m̐lúlú.

ETÉNI YA 19

Moto nyońso azalí na likokí ya bokanisi mpé bolobi; yangó ekopeśa yé ndingisa ya kozala na bomɔi na motéma teˊlikoló ya makanisi na yé ndingisa ya koluka, kozwa mpé kopanza mayébisi na makanisi esíká na esíká, na ndéngé alingí koyébisa yangó.

ETÉNI YA 20

Moto nyońso azalí na likokí ya kozala na likita mpé lingóm̐bá óyo ezalí na kímýá.

Ekokí teˊkosengama na makási teˊmoto akɔfa na lingóm̐bá.

ETÉNI YA 21

Moto nyońso azalí na likokí ya kotíya mabɔ́kɔ na bokambi misálá ya ekólo na yé ezala yé mɔ́kɔ́ˊtò na batóma yé mɔ́kɔ́ˊapɔní.

Moto nyońso azalí na likokí, lokóla baníngá nyońso ya kosála misálá ya Lɛfa.

Bolingi yangó esengélí komɔ́hana na mapɔni ya sémbo óyo esengélí kosalama mbala na mbala, na lipɔ́heli ya bato nyońso mpé na bopɔni ya Lingóm̐bá tò na ndéngé mosúsu ekokani na yangó mpé ekosála ˊte bato bapɔna na bonsɔ́m̐i nyońso.

ETÉNI YA 22

Moto nyońso, lokóla azalí mɔ́kɔ́ˊya lingóm̐bá, azalí na likokí ya kozwa lisálisi ya esálelo-lisungi, oyo ezalí na ndingisa ya kopeśa moto makokí ya yé ya mosólo, ya bomɔi mpé ezaleli, mpɔ́ˊna lokúmú mpé bokóli malámu ya bomoto na yé, na lisálisi ya bokási ya ekólo mpé ya boyókani ya mikili na mikili, engeḂeḂeˊna mwangó mpé bokulaka ya ekólo na ekólo.

ETÉNI YA 23

Moto nyońso azalí na likokí ya kozwa mosálá, ya kopɔna mosálá yé alingí, na ndéngé ya sémbo elongobani na mosálá, mpé basengélí kobátela ya esóngó na bosɔ́m̐ɛ.

Bato nyońso bazalí na likokí, bokeseni atá teˊ, ya kozwa lifúta ekokani mpɔ́ˊna mosálá ekokani.

Moto nyońso akosála, azalí na likokí ya kozwa lifúta ya sémbo mpé elongobani, oyo ekosála teˊyé na libóta na yé bazwa bomɔi elongobani na lokúmú ya moto, mpé ekokí kobɔ́ngisama lisúsu na ndéngé nyońso ya bobáteli bomɔi.

Moto nyońso azalí na likokí ya kokela basendiká elongo na baníngá mpé kokɔfa na basendiká mpɔ́ˊna kokeńgela maloki na yé.

ETÉNI YA 24

Moto nyońso azalí na likokí ya bopémisi mpé bopémisi nzóto, míngi ya bozwi eleko ya sémbo ya boumélí na mosálá mpé na bozwi lifúta na bakonzi ya mbala na mbala.

ETÉNI YA 25

Moto nyońso azalí na likokí ya kobíkela na ndéngé elongobani mpɔ́ˊˊte azwa bokɔ́lɔ́ńgɔ́nú, bozala malámu ya yé mpé ya libóta na yé epúsí na makambo etálí kolíya, koláta, kovánda, kosálisa nzóto mpé kosungama na ndéngé esengélí ; yé azalí na likokí ya kosálisama na ntángo ya bosɔ́m̐ɛ, bokɔ́ɔ, boseɛˊ, bozéngé, bobangé tò na ntángo mosúsu yé akozánga mosólo ya kobíkela na sima ya makambo esálámí na bolinga na yé teˊ.

Bomamá mpé bomwána ezalí na likokí ya kosungama na ndéngé elongobani. Mwána nyońso abótama káti ya makwéla tò na libándá asengélí kobátelama tò ndéngé mɔ́kɔ́ˊ.

ETÉNI YA 26

Moto nyońso azalí na likokí ya bokólisi bwányá mpé mayeɛ. Matéya esengélí kopeśama mpám̐ba, mosólo teˊ, atá na bakelási ya mabandela. Matéya ya mabandela esengéní kopeśama na moto nyońso. Matéya ya tekniki mpé ya mosálá esengélí kopeśama bipáí nyońso; eposá ya kozwa matéya ya kelási ya minéne esengélí kopeśama na bato nyońso, sé ndéngé mɔ́kɔ́ˊ, engeḂeḂeˊna mayeɛ na bangó.

Bokólisi bwányá mpé mayeɛ esengélí kosála teˊmoto akóla na ndéngé nyońso mpé atósa malámu mpenzá makokí mpé bonsɔ́m̐i ya ntína na moto. Yangó esengélí komema boyókani, bobóto, bolingo káti ya bikólo mpé mangóm̐bá ya bato oyo lomposo mpé boyambi ekeseni; yangó mpé esengélí kobɔ́ngisa misálá ya Lisangá ya Bikólo ya Molóńgɔ́ˊmpɔ́ˊna bobáteli kímýá.

Babóti bazalí na likokí ya yambo, ya bopɔni ndéngé ya matéya esengélí kopeśama na băna na bangó.

ETÉNI YA 27

Moto nyońso azalí na likokí ya kotíya mabɔ́kɔ ndéngé alingí na misálá ya bokólisi bwányá ya lingóm̐bá, kopeśela na nkoti, mpé kotíya mabɔ́kɔ na botómboli nzébi mpé bolámu ya yangó.

Moto nyońso azalí na likokí ˊte matóm̐ba ya misálá ya yé ya nzébi, ya bokómi mpé ya nkoti ebátelama.

ETÉNI YA 28

Moto nyońso azalí na likokí ˊte káti ya bato mpé bikólo, nyońso ebóngá mpɔ́ˊte makokí mpé bonsɔ́m̐i oyo ekomámí káti ya Lisakoli oyo elóna.

ETÉNI YA 29

Moto azalí na mikúmba epái ya lingóm̐bá oyo ekopeśa yé eposá ya bokólisi bomoto na yé na ndéngé elongobani.

Moto nyońso, na botálaka makokí mpé bonsɔ́m̐i na yé, asengélí kosála sé mikúmba oyo eyébání na mobéko sé mpɔ́ˊˊte bayéba mpé bakúmisa maloki mpé bonsɔ́m̐i ya baníngá, mpé mpɔ́ˊna kotósa mibéko ya sémbo ya ezalela kímýá ya bato mpé bozali malámu káti ya lingóm̐bá ya boyángeli lisangá.

Makokí mpé bonsɔ́m̐i yangó makokí, atá mokeˊteˊ, kozala esóngó na maseńgi ya Lisangá ya Bikólo ya Molóńgɔ́ˊ.

ETÉNI YA 30

Mobéko atá mɔ́kɔ́ˊteˊya Lisangá óyo ekokí kozala mpɔ́ˊna Lɛfa, na lisangá ya bato, tò na moto, likokí ya kosála likambo óyo ekonyata makokí mpé bonsɔ́m̐i áwa.